

Scénológia cestovania (reportážna esej o Maledivách a Nepále)

Miroslav Ballay

Abstrakt

Cieľom predkladanej rozhládovej štúdie je reportážna esej z ciest po Ázii. Prináša netradičné pohľady na dva prípady cestovateľských výprav z pohľadu scénológie. Osobitým spôsobom sa zameriava na zážitkové jednotlivosti a konkrétnosti kultúrneho prostredia. Primárne sa dotýka emocionálneho prežívania prírodných obrazov ázijského koloritu v rámci súostrovia Maledivy a hornatých scenérií Nepálu. Pre ich recipienta (návštevníka) sa permanentná menlivosť, dynamickosť môže stať v istých momentoch potenciálnym zdrojom výnimočnej spektakulárnosti.

Kľúčové slová

Fulmaya travel, s r. o., Maledivy, Nepál, scenéria, scénovanosť, spektakulárnosť, reportáž, interkultúrny stret, kultúra.

Úvod

Čo si možno predstaviť pod pojmom scénológia cestovania?¹ Môže mať cestovanie scénologický rozmer? Aj tieto otázky si môže klásť neobvyklý turista,² resp. klient cestovnej

¹ Scénológia v intenciách českého teatrologa Jaroslava Vostrého je vedný odbor, zasahujúci aj do neumeleckých štruktúr života. Dovolili sme si ho spojiť s cestovaním, ktoré poskytuje recipientovi (návštevníkovi) širokospektrálne dimenzie scénického (estetického) vnímania rôznorodých scenérií. „Scénológia upriamuje pozornosť na pojem scénickosť, a to z hľadiska nového nastavenia človeka, uplatnením takzvaného scénického zmyslu a dramatického citu, pričom svoje teórie odvíja od pojmu vnútorné hmatové čítanie, ktoré spomína Otakar Zich v knihe *Estetika dramatického umění*.“ In JANKŮ, P.: *Scénické myslenie*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2012, s. 13. ISBN 978-80-558-0171-1.

² Operovať sa možno o širokospektrálnu typológiu turistu na škále od dobrodruha až po davového turistu. Klienti cestovnej kancelárie Fulmaya travel s r. o. zväčša zapadajú do štandardov tzv. neobvyklých turistov, pre ktorých je typické, že: „...hľadajú niečo extra, nad rámec štandardnej dovolenky. Dobré sa dokážu adaptovať a niekoľko dní zvládnuť aj náročné miestne podmienky.“ In MATLOVIČOVÁ, K. – KLAMÁR,

kancelárie Fulmaya travel, s r. o.,³ ktorý zväčša reflektuje viaceré pozoruhodné scenérie⁴ z tejto destinácie/krajiny. Vyplýva to najčastejšie z ich pozorovania s neraz neobvyklým dramatickým účinkom. Umocňuje ho napríklad sférická hra prírodného sveta, krajiny, prípr. rozruch urbánneho (verejného) priestoru, ktoré sa pre neho môžu stať „performatívnym dejiskom“. Z hry každodennosti sa recipientovi môže rozprestrieť pozoruhodná panoráma pôsobivej spektakulárnej variability. Aj podľa českého divadelného vedca Jaroslava Votršého: „...dá se říct, že nás může – byť třeba jen na ulici – upoutat jedině nebo především to, co je či co nám připadá nápadné, nebo to, co nás dokáže aspoň na chvíli zabavit. Tedy (na jedné straně) něco, co bychom mohli nazvat „potravou pro oči“, něco, co nás má k tomu, abychom se dívali, a co nám díky tomu působí jisté potěšení (pak jde zejména o *podívanou*), nebo (na druhé straně) něco, co nás přitahuje určitou dramatičností, něco, co se děje a o čem nevíme, jak to dopadne (pak jde o nějaký víceméne *dramatický děj*); v nejlepším případě se obojí spojuje.“⁵

V rozhľadovej štúdii predostrieme dva prípady heuristických ciest (Maledivy a Nepál), v ktorých načrtujeme niektoré možné spôsoby pohľadov, resp. možných náhľadov na obe krajiny z aspektu scénológie. Budú nás zaujímať konkrétne príklady, keď si recipient (neobvyklý turista) navštívenú krajinu ako celok sám nastavuje k istej scénickosti.⁶

Deskripcia cestovateľského zážitku

Maledivy – súostrovie v Indickom oceáne, pozostávajúce z jednotlivých atolov, je viac známe ako lákavá turistická destinácia, plná umelo vytvorených rezortov.⁷ To je však len jedna stránka zväčša povrchného (ne)spoznania tejto juhoázijskej krajiny, tiahnucej sa v dlhej súvislej línii zo severu na juh. Tou druhou stránkou je autenticita lokálnych ostrovov s inakosťou a svojráznosťou tamjšej autochtónnej kultúry.

R. – MIKA, M.: *Turistika a jej formy*. Prešov: Prešovská univerzita, Grafotlač Prešov, 2015, s. 32. ISBN 978-80-555-1530-4.

³ Fulmaya, s r. o., je cestovná kancelária Doroty Nvotovej – herečky, spisovateľky, hudobníčky, filantropky. Úprimný leitmotív k jej založeniu vystihuje nasledovný citát: „Viete ako to vyzerá, keď si backpackeri založia cestovku? Tak, že nás motivuje láska k cestovaniu, nie k zisku.“ In WEB (1) NVOTOVÁ, D.: Fulmaya s r. o. [online]. Dostupné na: <https://fulmayatravel.com/> [cit. 2022-06.18]

⁴ Josef Valenta definuje scenériu ako: „...vzhled místa či jako „vidění“ charakteru krajiny.“ In VALENTA, J.: *Scénologie krajiny*. Praha: KANT, 2008, 242 s. ISBN 978-80-86970-68-4.

⁵ VOSTRÝ, J.: *Scénování v době všeobecné scénovanosti*. Praha: KANT, 2013, s. 33 – 34. ISBN 978-80-7437081-6.

⁶ Podľa Petra Janků ide o bezprostredné pôsobenie samotným originálom. So zameranosťou, ktorá sa uskutočňuje prostredníctvom scénickosti, súvisí zážitkovosť, otvorenosť, empatickosť, ktorá má charakter aktívneho prístupu niekoho voči niekomu alebo niečomu. Pozri viac In JANKŮ, P.: *Scénické myslenie*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2012, s. 19. ISBN 978-80-558-0171-1.

⁷ Na prelome rokov 2021 a 2022 vďaka cestovnej kancelárii Doroty Nvotovej s názvom Fulmaya travel, s r. o., sa mi podarilo preniknúť do tohto súostrovia a oboznámiť sa s doposiaľ nedotknutou atmosférou tamjších lokálnych ostrovov. Priamo na jednom z nich (Omadhoo) sa doslova ponúkala možnosť kulturológicky skúmať tzv. lokálnosť, autochtónnosť jedného konkrétneho nekomerčného ostrova v kontexte rozsiahleho tiahnuceho sa maledivského súostrovia.

Obrázok č. 1 Medzinárodné letisko Velana v Malé, Maledívy 2021
(Snímka: archív autora).

Bežný turista zažije kultúrny šok prakticky hneď po pristátí na medzinárodnom letisku v hlavnom meste Malé. Tento druh cestovateľského zážitku má charakter interkultúrneho stretu. Možno povedať, že v rámci povinných letiskových kontrol postupne vplynie do skutočnej ázijskej každodennosti, ktorá sa mu predostiera v určitej celostnosti. Nemožno ich vnímať oddelene. Tým, že je táto nová skutočnosť taká originálna a aktuálne nová, neustále čímsi priťahuje. Ide o všeobecné ovanutie a priame zasiahnutie niečím špecificky juhoázijským. Do istej miery možno povedať, že sa recipient v univerzálno-komunikačnom zmysle stretáva s vonkoncom neznámou semiosférou, ktorú si najprv celostne sonduje, porovnávajúc s vysnenými (pred)obrazmi „tej svojej Ázie“.⁸

Spočiatku prevažujú pozítiva, ktoré doliehajú od všadiaľ ako pestrá paleta rozmanitostí. Spomínaný kultúrny šok je procesom postupného rozpoznávania celkovej i celostnej inakosti. Je akoby „čítaním“ textu v neznámom jazyku a písme – čiže výsledkom je buď rozlúštenie dekódovania, alebo číra nezrozumiteľnosť. Odrazu sa cestovateľ ocitá zoči-voči veľkej, ba až úplnej novosti, ktorá ho spočiatku ovládne. Je intenzívnejšia a očividne irituje bádateľa, keď chce preniknúť do všadeprítomnej tropickej teplomilnosti s nezameniteľnou farebnosťou koloritu. Rozhrnuté podnetné spektrum tejto vopred očakávanej, alebo naopak vôbec nečakanej výrazovosti, zosilňuje celými priehŕšťami zážitkovosť pobudnutia. Je postupným rozoznávaním novosti v rámci interkultúrnej komunikácie. Vzniká už niekoľkokrát spomínaný bytostný

⁸ Podľa českej kulturologičky a etnologičky Barbory Půtovej ide o obraz destinácie ako gnozeologickej kategórie. Ako ďalej uvádza: „...obraz destinácie vzniká v mysli turistů, formuje jejich turistické pohledy a představy před odjezdem do destinace či po návratu z destinace. Obraz destinácie zpravidla vzniká jako mentální konstrukt dříve, než turista dané místo osobně navštíví...“ Pozri viac In PŮTOVÁ, B.: *Antropologie turismu*. Praha: Karolinum, 2019, 241 s. ISBN 978-80-246-4357-1.

kontakt s esenciou, evokujúcou všetku túto veľkú dialľavu v akomsi koncentrovanom celku usúvzťažnenosti. Je interkultúrnym stretom, ktorý je adekvátne manifestovaný⁹ a aktuálne sprítomňovaný.

Už vo vonkajšej rovine si nešlo nevšimnúť napríklad typické nosenie hidžábu u žien, čo je v moslimskom svete bežné. Rutinný turistický pozorovateľ vníma túto špecifikáciu, či skôr charakterizačné kódovanie lokality prístátia už z tváří letiskového personálu.¹⁰ Súbor odčítaných indexov odlišností (podnebných, kultúrnych, etnických, religióznych) sa potom kumuluje do výslednej súradnice inakosti. V kročenie do tohto doteraz neznámeho prostredia sa postupne stáva zdrojom prirodzeného upútania, prvotného okúzlenia, ba dokonca omámenia.¹¹

Je viac než isté, že kultúrnu odlišnosť na Maledívach do značnej miery determinuje náboženstvo vo viacrozmerných aspektoch (vonkoncom nie iba nosením hidžábu, ale aj ďalšími nosnými prejavmi jednotlivých kultúrnych odlišností). Príchodom do tejto exotickéj krajiny na juhu Ázie sa automaticky vyžaduje i tomu zodpovedajúca miera akceptovania.¹² Ten zvláštny, neopakovateľný kontakt s niečím tajomne cudzím nevdojak súvisel s celostne vnímaným, ba až atypickým plynutím času, ktoré je vôbec pre Áziu a túto jej časť typickým. Prezentovala ju zjavne pomalosť v rutinnom tepe ázijskej (maledívskej) každodennosti. Zdanlivá ospalivosť atmosféry súostrovia sa nedala neodmyslieť. Už len prítomný personál sa prejavoval svojou ležérnou aktivitou bez zjavného zhonu. Celou letiskovou halou sa rozliehala meditatívna hudba, ktorá ešte viac umocňovala hypnotizujúci účinok tohto vôbec prvého kontaktu s exotikou.

Hoci sa letiskové terminály až tak od seba nelíšia – vždy sa pozornosť cestujúceho semiotickým spôsobom upína na jednotlivé, výlučne charakterizačné príznaky s niečím nepoznaným. Nie je ani možné okamžite postrehnúť sumu všetkých rozdielností. Recipient automaticky vstupujúci na diferentné pole zjavne neznámeho kultúrneho areálu, zacielfuje svoju pozornosť na rôznorodé audiovizuálne polia rozmanitého spektra podnetného rezervoáru. Stretáva sa inými slovami povedané s esenciou Ázie – svojím zameraním sa na kultúrne rozdiely v rámci určitých rozvíjaných interkultúrnych kompetencií/interkultúrnej empatie. Do veľkej miery sa konfrontuje aj s nivelizačnou platformou globalizácie, ponúkajúcou všeobecne známu, takzvanú nadnárodnú svetovú kultúru. Oddeľuje tak známe od neznámeho. Ázia je čítaním neznámeho a v mnohom nepoznaného textu s výzvou k neľahkému rozlúšteniu.

⁹ Nie je „vystavovanie“ sa kultúry (ázijskej) zoči-voči návštevníkovi aj určitým rozmerom komunikačného oznamovania prostým ukazovaním, vyjavovaním tu a teraz? Mohli by sme v tomto prípade tiež semioticky uvažovať o tzv. ostenzii v intenciách českého semiotika Iva Osolsobého. Pozri viac In OSOLSOBĚ, I.: *OstENZE, HRA, JAZYK. Sémiotické studie*. Brno: Host, 2002, s. 21. ISBN 80-7294-076-7.

¹⁰ Etnická rôznorodosť sa v tomto turisticky vyhľadávanom ciele očakávala. Popri turistickej klientele prevažovala etnická podobnosť so Srí Lankou či Indiou, ktorá zreteľne súvisela s ich geografickou blízkosťou.

¹¹ Pozornosť recipienta sa upína temer semiotickým spôsobom na jednotlivé, výlučne charakterizačné príznaky, evokujúce zážitok z cudzoty, novoty, exotiky – t. j. kontextu s niečím nepoznaným a kultúrne rozdielnym. Je možné ju zahŕňať do celkového zážitkového kontextu prakticky ihneď po prístátí.

¹² Maledívy sú krajinou s dominantným postavením islamu ako majoritným náboženstvom, hoci predtým na tomto súostroví bol rozšírený hinduizmus, ktorý sem prenikol z neďalekej Indie.

Obrázok č. 2 Omadhoo. Maledívy 2021
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 3 Omadhoo. Maledívy 2021
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 4 Omadhoo. Maledívy 2021
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 5 Omadhoo. Maledívy 2021
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 6 Omadhoo. Maledívy 2021
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 7 Omadhoo. Maledívy 2021
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 8 Omadhoo. Maledivy 2021
(Snímka: archív autora).

Maledivy na jeden dúšok

Vôbec prvý ázijský dúšok som absolvoval s cestovnou kanceláriou Fulmaya travel, s. r. o. (28. 12. 2021 – 5. 1. 2022). Na lokálnom ostrove Omadhoo ako jednom z množstva ostrovov na atole Alif Dál sa unikátnym spôsobom naskytla možnosť dotknúť sa nefalšovanej osobitosti maledivského naturelu ostrovanov, ich mentality, náboženstva, ale aj autentickej každodennosti. Nebadane tak vznikol pozoruhodný koncept scénickosti zážitku s významným heuristickým potenciálom prostredníctvom performatívnej zaangažovanosti: rybačkami, čistením pláže, kuchtením s domácimi gazdinkami (zážitkom z ich tradičnej kulinárskej kultúry),¹³ volejbalovým zápasom s miestnymi dedinčanmi, krabími pretekmi, kŕmením mladých žralokov na drevenom móle, zbieraním mušiel na pobreží, rituálnymi tancami, grilovaním na pláži,

¹³ Slovenská kulturologička a teoretička cestovného ruchu Katarína Kompasová v tejto súvislosti rozlišuje tzv. gastroturizmus, resp. kulinársky turizmus, ktorý je najmä v súčasnosti značne rozšírený a populárny ako cestovanie za jedlom (*food tourism*). Ako ďalej uvádza: „...Keďže gastronómia i spôsob stravovania sú prejavom kultúry, túto formu cestovného ruchu považujeme za súčasť kultúrneho cestovného ruchu. V tomto prípade sa jedlo používa nielen ako marketingový nástroj na pritiahnutie pozornosti turistov, ale i ako špeciálny produkt kultúrneho cestovného ruchu. Tu jedlo slúži ako cieľ návštevy určitého regiónu.“ Pozri viac In KOMPASOVÁ, K.: *Gastronómia v kontexte cestovnom ruchu – kulinársky cestovný ruch*. In: *Kontexty kultúry a turizmu*, roč. 13, č. 2, s. 101 – 123. ISSN 1337 – 7760.

spoločnými výletmi po mori na zabudnuté opustené ostrovy, príp. k tajuplným tvorom v hĺbinách mora v rámci vodného safari. Možnosť byť ubytovaný na rýdzo autentickom ostrove v sympatickom guesthouse s prívítivým personálom predstavoval výrazný protipól ku komerčným rezortom, akých je na Maledivách neúrekom.

Pútavosť takéhoto krátkeho pobudnutia na jednom z malebných ostrovov spočívala najmä v autenticite zachytenia domáceho obyvateľstva, nepoznačeného masovým turizmom.¹⁴ Ako klient cestovnej kancelárii Fulmaya s r. o. som mal možnosť letným pozorovaním zažiť bežný rytmus rutínnej každodennosti ostrovanov s ich typickými starosťami a problémami.¹⁵

Takýmto spôsobom sa sporadický pobyt na miestnom lokálnom ostrove s prevahou autochtónneho obyvateľstva doslova premenil na kulturologickú sondáž lokálnosti a atraktivity. Dala sa na ňom ideálne pozorovať kultúra každodennosti, bežná realita, ako aj unikátnosť autentického koloritu ostrovanov. Nemožno sa mu ubrániť.

V istom zmysle by sa dalo hovoriť o jednoznačných aspektoch scénovanosti, scénickosti a inscenovanosti¹⁶ rôznorodých aspektov cestovania. Pobyt mal totiž na jednom z lokálnych ostrovov v rámci Maledivského súostrovia v sebe skoncentrovanú „spektakulárnosť“. Z pohľadu recipienta sa totiž pohľady na prírodný prirodzený terén krajiny javili vo svojej fenomenalite (javovej procesualnosti) ako nesmierne podmanivé a scénickosťou nabité. Scénickosť podľa českého divadelného teoretika Josefa Valentu: „...nastáva, keď začneme pozorovať a „čistiť“ (predevším) chováni/jednání druhého člověka (obvykle jako určitý výjev nebo jako určitou scénu atd.) (...) Z druhé strany viděno pak scéničnost nastává, když někoho nebo něco ukazujeme (prezentujeme, předvádíme) druhým lidem. A vrcholnou formou scéničnosti je, když ukazujeme druhým lidem sami sebe, ať již jako sebe („předvádíme se“), nebo jako někoho jiného (hrajeme /si na/ někoho jiného).¹⁷

Čo ale možno rozumiť pod potenciálnou scénickosťou krajiny? Stojí za to už len fakt, že „...krajina se nechová. Krajina nejedná. Krajina (toliko) je.“¹⁸ Dôležitým je tu v tomto prípade subjekt pozorovateľa (v tomto prípade návštevníka konkrétnej destinácie), ktorý sa na niečo pozerá a imaginatívne si trebárs vo svojom vedomí konfiguruje. Čiže recipient prisudzuje prírode/krajine „...isté parametry scénickosti.“¹⁹ Svojím situovaním do nejakej lokality si dokáže nevšedne scénovať tu-ktorú vzhľadnutú realitu na vlastné pozoruhodné formy „divadla“ sveta,

¹⁴ Barbora Půtová v rámci antropologických náhľadov na turizmus upozorňuje, že „...ačkoli se turisté mohou domnívat, že viděli a prožili autentický domorodý svět, jejich představy lze považovat za neautentické, neboť jsou součástí vykonstruované kulturní reality či uměle inscenované autenticity. /.../ Autenticita je navíc spojena s konkrétními kulturami a etniky. To, co je považováno některými turisty z jedné oblasti za autentické, může být jinými turisty z jiné oblasti považováno za neautentické.“ In PŮTOVÁ, B.: *Antropologie turismu*. Praha: Karolinum, 2019, s. 89. ISBN 978-80-246-4357-1.

¹⁵ Muži sa zväčša venujú rybolovu, ženy výchove detí a starostlivosti o domácnosť. Napríklad pečú placky z kokosovej múky, každé ráno zametajú piesčité chodníky v ostrovej dedine, deti sa hrajú na ihrisku, alebo lovia chobotnice. Muži pofajčievajú v krémach, žujú betelové orechy, pokým, samozrejme, nie sú na mori. Denne sa päťkrát modlia v mešite. Nie je ničím nezvyčajným stretnúť napríklad pouličné holičstvo, kde si strihajú vlasy, bradu na verejnosti v bezprostrednej blízkosti pobrežného móla.

¹⁶ JANKŮ, P.: *Scénické myšlení*. Nitra : Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2012, s. 64. ISBN 978-80-558-0171-1.

¹⁷ VALENTA, J.: *Scénologie každodenního chování*. Praha: KANT, 2011, s. 12. ISBN 978-80-7437-055-7

¹⁸ VALENTA, J.: *Scénologie krajiny*. Praha: KANT, 2008, s. 8. ISBN 978-80-86970-68-4.

¹⁹ Ibid., 2008, s. 18.

prírody, krajiny atď. Aj podľa slovenského scénografa Petra Jankú: „...krajinu v tomto prípade vnímame ako scénický obraz, ktorý projektovaním prvkov z inej skúsenosti (umeleckej i mimoumeleckej) naberá novú štruktúru významov, vnímanú prevažne zrakom a následnou reflexiou, alebo imagináciou.“²⁰ Ako ďalej dodáva: „...v prípade scénickosti, ktorá vzniká emocionálnym pôsobením prvkov, pri krajine môžeme rozumieť napríklad pocit strachu, aktivizujúci sa prechádzaním napr. hustým alebo tmavým lesom. Alebo romantizujúci pocit pri prechode kontrastnými prostrediami – z hustého lesa do zakvitnutej lúky. Napätie, ale aj uvoľnenie vznikajúce neznesiteľným, no i upokojujúcim tichom krajiny a pod.“²¹

Rozhodne aj lokálny maledivský ostrov Omadhoo ponúkal ne jeden emocionálny rozmer pôsobenia prírodných (pod)morských scenérií. Pozoruhodný sférický jav sa divákovi predovšetkým ukazoval v scénicky podmanivých prirodzených „javiskách“ prírodného morského prostredia.²² Dynamiku v sebe mal už len periodický príliv a odliv so svojou rytmickosťou, udávajúcou pravidelnosť a rutinný poriadok do miestneho života, determinovaného vari so všetkým. K veľkolepým spektakulárnym zážitkom rozhodne patrilo svitanie, vychádzajúce z dominantne tróniacej nočnej oblohy posiatej hviezdami. Prírodné divadlo neba s morom. Pomyselné hľadisko vytváralo prázdne piesčité pobrežie s krabím spoločenstvom, statickými kormoránmi a tajomnými, zahalenými ženami, prechádzajúcimi sa ešte tmou za veľmi skorého rána. Impozantným sa stal napríklad aj húf delfínov, mávajúcich symbolicky na rozlúčku pri našom transfere naspäť na letisko. Nič z toho pochopiteľne nemalo charakter divadla, ale iba istú zážitkovú kvalitu výrazovosti. Išlo teda o scénickú potenciálnosť krajiny (prírodného prírodného priestoru) s jej jednoznačným emocionálnym pôsobením.²³

Buď sa ostrovné scenérie ukazovali sami o sebe „spektakulárne“, alebo vyslovene lákali k peformatívnemu rozohratiu (návštevník sa zapájal do jednotlivých hier, príp. akýchkoľvek performatívnych odvetví ľudských činností). Týmto spôsobom sa mu pobyt na tamomšom lokálnom ostrove nezunoval a stal sa doslova druhom performatívneho cestovania *par excellence*.

Nepál – kulturologická pastva pre oči

Určitú scénickosť diskurzu turistu/cestovateľa možno aplikovať aj pri návšteve ďalšej ázijskej krajiny (Nepál) – úplne kontrastnej geograficky i kultúrne, prinajmenšom poskytujúcej nevšedné podoby „spektátorstva“ urbánneho, ale najmä prírodného priestoru.

Nepál – táto drsná a svojrázna krajina je doslova pastvou pre oči i ducha kulturológa kamkoľvek na niečo natrafi. Niet vari lepšieho kultúrneho areálu na skúmanie ako najmä táto krajina, tiahnuca sa pozdĺž himalájskych veľhôr na severe a nížinných terají na juhu, na severe hraničiaca s Čínou (Tibetom) a na juhu s Indiou. Aj táto plánovaná návšteva Nepálu (17. 4. – 29. 4. 2022) prostredníctvom cestovnej kancelárie Fulmaya travel, s r. o., sa stala podnetom na niekoľko reflexií, otvárajúcich širšie námety kulturologických náhľadov.

²⁰ JANKŮ, P.: *Scénické myslenie*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2012, s. 70. ISBN 978-80-558-0171-1.

²¹ Ibid., 2012, s. 71.

²² Aj podľa Josefa Valentu „...scenérie má (mívá) estetický rozměr.“ In VALENTA, J.: *Scénologie krajiny*. Praha: KANT, 2008, s. 19. ISBN 978-80-86970-68-4.

²³ JANKŮ, P.: *Scénické myslenie*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2012, s. 70. ISBN 978-80-558-0171-1.

Vynasnažím sa o letnú zážitkovú reportáž z hlavného mesta Káthmandu a národného parku Langtang z konca apríla 2022, vychádzajúc z konceptu cestovania ako výskumu.²⁴ V mojej výlučnej preferencii je heuristická forma skúmania nepálskej krajiny, poskytujúca viaceré rozmery spektakulárnej variability. To všetko sprostredkúva cesta ako výskum – výprava v tom najlepšom zmysle slova. Už týmto spôsobom by sa dal odlišiť charakter samotnej cestovateľskej stratégie od bežného hedonistického turizmu. (S)poznávanie Nepálu je aj v konečnom dôsledku výpravou za niečím d'alekým, tajomným, duchovným. Veľmi letmo možno takýto pobyt v ázijskej krajine pripodobniť k púti v sakrálnom význame. Aj česká kulturologička a etnologička Barbora Půtová v tejto súvislosti uvádza, že: „...jeden z prvých prístupů rozpracovaných v rámci antropologie turizmu nahlíží na turizmus jako na novodobý typ hledání posvátna, rituálu nebo poute, v jejichž průběhu turista vystupuje z každodenního života. /.../ Turizmus z této perspektivy představuje osobní přechod z profánního každodenního pracovního života do posvátného liminálního turistického času.“²⁵ Všetky tieto vymenované stupne cestovateľského modusu potom spája jednotiaci výskumná (heuristická) charakteristika, uplatňovaná viacnásobne pri individuálnom kontaktovaní s novou, dosiaľ nenavštvienenou krajinou, ktorá sa cestovateľovi predstavuje širokospektrálnym spôsobom.

Vnímané obrazy krajiny počas putovania Nepálom nie sú len tak obvyklými objektami observácie. Sú *pars pro toto* kultúrou samou, prezentujúcou sa v jej esenciálnej podobe prostredníctvom nich samotných. Sprístupňujú recipientovi najmä hinduistickú alebo budhistickú znakovosť v celom svojom ustrojení cez vyselektované objekty rámcov scénovanosti, ktoré dotvárajú profil kultúrnej mapy Nepálu.

Langtang trek – denníkový záznam

Môj druhý dúšok Ázie, opäť realizovaný prostredníctvom Fulmaya travel, s r.o., sa teda prioritne týkal himalájskych veľhôr. Nepál je hornatou krajinou na ich úpätí. Rozhodne kontrastuje s Maledivami, ktoré sotva prevyšujú svojou nadmorskou výškou tri metre nad morom. Zároveň poskytuje celý diapazón spektakulárnych divov – predovšetkým ohromujúcich panorám, vhodných na projekciu scénovanosti, ba doslova inscenovanosti. Návštevník ich tak udivujúco zaznamenáva. Navyše sa reflexia takéhoto druhu spektátorstva nevšedne spája s procesom dlhodobého putovania, resp. diaľkového pochodu²⁶ vybraným himalájskym údolím Langtang. Uchvacujúca dramatickosť horského prostredia sa má možnosť doslova vyvíjať

²⁴ Skutočné cestovanie má v sebe integrovaný výskum, resp. je v pravom slova zmysle výskumom. Cestovateľ teda nie je bežným konzumentom masového turizmu. Má ambíciu sa od neho odlišiť a zásadne dištancovať.

²⁵ PŮTOVÁ, B.: *Antropologie turizmu*. Praha: Karolinum, 2019, s. 57. ISBN 978-80-246-4357-1.

²⁶ Francúzsky filozof Frédéric Gros správne upozorňuje na to, že takýto diaľkový pochod nemusí nutne nadobúdať charakter športu – aj keď by sa v súvislosti s Himalájami mohlo uvažovať o vyslovene športovom trekkingu. Podľa neho sa však: „...jednak tvorí nový trh s doplnkami: módna obuv, revolučné ponožky, ľahké a skladné batohy, odolné nohavice... do chôdze sa zavádza duch športu: už nechodíme, ale „trekujeme“. Predávajú sa štíhle trekové palice, vďaka ktorým sa chodci prekvapivo ponášajú skôr na lyžiarov. Ale nezachádza to do extrémov. Ani nemôže. Pre tých, ktorí chcú spomaliť, neexistuje nič lepšie ako chôdza. Na chôdzi stačia dve nohy. Netreba nič viac. Chcete zrýchliť? Potom nekráčajte, robte niečo iné: jazdíte, korčuľujete, lietajte. Nekráčajte. Pretože keď kráčate, to jediné, čo má zmysel, je blankyt neba, nádhra krajiny. Chôdza nie je šport...“ In GROS, F.: *Filozofia chôdze*. Bratislava: Hronka, 2018, s. 10. ISBN 978-80-89875-09-2.

„dejstvovať“. Prienik do neho preto najviac vystihuje vlastný denníkový záznam, písaný počas celej výpravy v jednotlivých hoteloch, útulniach, posedoch, reštauráciách, letiskách, t. j. v tom najhorúcejšom stave zasiahnutia „divadelnosťou“ zážitku z Ázie všade tam, kde to bolo aspoň trochu možné.

Veľkonočná nedeľa 17. 4. 2022

Po prebdení pracovnej noci s riadnou cestovnou horúčkou som pobalený všetko skontroloval, vzal batohy, spacák, príručnú batožinu, doklady a pod. Opustil som svoj byt a vykročil na autobusovú stanicu Nitra, kde ma čakal spoj smerujúci do Bratislavy. Potulovaním sa bezduchou galériou Nivy počas štátneho sviatku som si krátil čas čakania na letiskový spoj. Poloprázdna autobusová stanica navyše ponúkala možnosť prehliadky architektúry, dizajnu na jednotlivých poschodiach tejto obrej galérie. Konečne som vyčkal pravidelnú linku na Medzinárodné letisko Viedeň (Schwechat). Chcel som mať aspoň dostatočný predstih pred ostatnými. Postupne sme sa stretávali a navzájom spoznávali ako členovia Langtang treku. Nasledoval dlhočizný let do Dubaja leteckou spoločnosťou Emirates, sprevádzaný hlukom pasažierov, neustálym plačom detí a ustavične pobežujúcimi stevardmi a stevardkami. Po pristátí v Dubaji nás čakalo hektické premiestňovanie sa terminálmi s presným hľadaním našej odletovej haly. Tie boli na tomto rozľahlom predimenzovanom letisku dislokované od seba s tým, že sa k nim dalo presúvať metrom ako aj premávajúcimi autobusovými linkami. Keď sme finálne napokon našli odletovú halu, nastalo ďalšie utrpenie čakania uprostred noci v *duty free* zóne. Miesila sa tu jednoznačne kozmopolitná rôznorodosť kultúr, etník, národností na jednom letisku, ktoré je najfrekventovanejším uzlom a transferom pre takmer všetky lety do celého sveta. Už konečne letíme Fly Dubai s ranným pristátím v Káthmandu v Nepále.

Veľkonočný pondelok 18. 4. 2022

Priletieť skoro ráno a zobudiť sa v Káthmandu, hlavnom meste Nepálu, je jedným z nezabudnuteľných zážitkov. Zachytila nás trma-vrma na letisku v súvislosti s vybavovaním víz a radom pasových a iných nevyhnutných vstupných kontrol. Delegátka Lenka Krištofová z Fulmaya Travel, s r. o. nás už čakala pred letiskom Tribhuvan a objednaným minibusom nás vzala do Káthmandu Guest House v turistickej, známej štvrti Thamel,²⁷ plnej obchodov so suvenírmi, reštaurácií a barov. Je jar – všetko je rozkvitnuté, voňajúce, farebné a pestré, ale aj vyprahnuté končiacim sa obdobím sucha v kombinácii s výrazným smogovým znečistením. Miesi sa tu orientálny mix rôznorodostí, ázijskej chaotickosti, vzrušenosti, duchovnej zvláštnosti na prvý pohľad.

Hneď prvý deň v Káthmandu sa konala prvá uvítacia porada s našimi hlavnými horskými sprievodcami (guidmi) z Fulmaya travel, s r. o. v štýlovej krčme v štvrti Thamel. Kumar Tamang a Babukaji Shreshta sa nás od samého začiatku starostlivo ujali a informovali o ďalších podrobnostiach, pláne a organizácii celého diaľkového pochodu údolím Langtang v Himalájach. Prijemné prostredie tejto štýlovej reštaurácie sa zároveň stalo príležitosťou na

²⁷ Slovenský politológ, cestovateľ a priekopník expedičnej turistiky Svetozár Krno sa kriticky vyjadruje o tejto vychýrenej štvrti hlavného mesta Nepálu: „Na veľkej ploche stoja na nepálske pomery vysoké domy oddelené labyrintom úzkych uličiek. (...) Thamel lákal pred pol storočím hipíkov. Dnešnú podobu získal vďaka turistickému priemyslu. Ponechal si himalájsku formu, ale prijal euroatlantickú dušu...“ In KRNO, S.: *Nepál v monzúnovom šate*. Bratislava: Svetozár Krno, 2017, s. 105. ISBN 978-809-71-2567-7.

ochutnávkou jednotlivých špecialít miestnej nepálskej kuchyne (výborne chutili plnené taštičky momo, ale aj napríklad opekané rezance). Po výdatnom obede a porade s našimi sprievodcami sa dal realizovať nákup nevyhnutných páperových vetroviiek, čiapok a spacákov na predsa len drsnejšie podmienky v horách.

V Káthmandu vidieť na uliciach veľa špiny, chaosu a absolútne nekoordinovanej dopravy, ktorá miestami vyvolávala dojem z tesného kolapsu. Uzučkými ulicami sa valili motorky, rikše, bicykle, automobily a pomedzi to, samozrejme, chodci v neustálom zvukovom hektickom poli húkania a hlasného trúbenia zo všetkých strán. Ulice, najmä v Thameli, sú plné rôznych nadhadzovačov/špekulantov, ktorí vám núkajú všelijaké pochybné tovary a snažia sa od vás vymámiť hlavne peniaze. Je to miestami až otravné. Vnucujú svoj všakovaký sortiment, núkajú hašiš, marihuanu, suveníry, vonné mastičky, ovocie a i. Istým spôsobom to prináleží svojráznemu koloritu Ázie. V takmer každom dvore, námestí či rohu krivolakej ulice naďabíte na rôznorodé typy svätýň, bohoslužobných stánkov, väčších či menších chrámov, najmä hinduistických a budhistických. V špine, lomoze dopravy a akustickom celkovom virvare sa vždy znenazdajky vynorí nejaká svätýňa s horiacimi sviečkami, kvetmi, farbivami s prirodzene praktizujúcou religiozitou. Spiritualita tu je doslova na každom kroku citeľná. Všeobecne k tomu prispieva náboženská tolerantnosť Nepálu s multietnickou štruktúrou obyvateľstva.²⁸

Orientácia potom v takomto náboženskom kolotoči a hektickej, pulzujúcej dynamike tržníc, pouličných obchodov a nekoordinovanej dopravy, valiacej sa každými smermi, absolútne zlyhávala. Kradmé vzdialenie sa od hotela znamenalo obzvlášť v štvrti Thamel riziko zablúdenia a ponechania napospas rôznym núkajúcim predavačom či iným špekulantom. Prvé zablúdenie v Káthmandu sa rovnalo zážitku z kultúrneho šoku priam ukážkovým spôsobom. Pomohol mi ho sčasti zmierniť domáci obyvateľ, na ktorého som bezcieľným túlaním sa ulicami centra Káthmandu náhodne natrafil. Inak by som cestu späť do hotela nenašiel. Navyše ma previedol rôznymi uličkami, dvormi či málo frekventovanými štvrťami Thamelu. Vďaka nemu sa mi podarilo nahliadnuť i do ateliéru/školy, orientujúcej sa na tvorbu unikátnych mandál, ako aj do malej hinduistickej svätyne. Jeho nezištnosť má úprimne dojala i manipulatívne omámila, až sa mi tomu nechcelo veriť. Prechádzka – artwalk po hinduisticko-spirituálnej trase rozhodne spĺňala atribúty scénovanosti a inscenovanosti urbánneho priestoru s mapovaním koloritu ulíc a zákutí tajuplne podmanivého Káthmandu.

Večera sa konala v miestnej ľudovej vývarovni, v ktorej sme prvý krát ochutnali mimoriadne chutné, dalo by sa povedať že jedno z najtradičnejších nepálskych jedál, ryžové *dhal-bad*.²⁹ Typicky sa je rukami. Na takýto štýl jedenia som sa neodhodlal ani raz. Chýbala mi v tom prax a aj odvaha k prekročeniu prahu vlastných hygienických kritérií.

²⁸ Okrem multietnickej pestrosti (približne 100 rôznych etník) sa na celkovej diverzifikácii obyvateľstva Nepálu podpisuje aj náboženská pestrosť spolu s kastovníckym systémom naprieč jeho celou štruktúrou. Pozri viac In KRNO, S.: *Nepál v monzúnovom šate*. Bratislava: Svetozár Krno, 2017, s. 148. ISBN 978-809-71-2567-7.

²⁹ *Dal-bhat* ako nepálske národné jedlo sa všade pripravuje hädám na sto rôznych spôsobov. Je sa zásadne rukami, čo priam až zaráža najmä s všadeprítomnou nečistotou a subštandardnou hygienou v celom Nepále. Jeho osobitosťou je okrem iného to, že je zakaždým a všade inak variovaný. V drvivej väčšine pozostáva z ryže, chrumkavej placky, šošovice, niekde aj z tofu, pikantného špenátu, karfiolu alebo bieleho jogurtu.

Utorok 19. 4. 2022

Ranné Káthmandu je ospanlivé, rušné, ešte vždy poväčšine v hmlistom, smogovom opare. Prijemné hotelové raňajky so zväčša anglicky hovoriacimi turistami spetroval prívetivý personál – veľmi hanblivý, slušný, pokorný. Jedinečnou pochúťkou je tu vynikajúco korenistý, hrejivý a sladký mliečny čaj Masala s blahodarným účinkom na imunitu.

Dopoludňajšie exkurzie v srdci starobylého historického mesta míňali množstvo hinduistických i budhistických chrámov či rôznych svätýň. Enigmatické historické Káthmandu, sčasti spustošené, zasiahnuté zemetrasením z roku 2015, prezrádza len lešení na vzácnych komplexoch palácov. Viaceré budovy sa nachádzali ešte stále v rekonštrukcii. Ako uvádza Svetozár Krno: „V Nepále sa nachádza viacero Palácových námestí (Durbar, z perzštiny, *darbár* = rezidencia). *Hanumán Dhóka Durbar* v centre metropoly budovali od 12. do 18. storočia.“³⁰

Obrázok č. 9 Káthmandu. Nepál 2022
(Snímka: archív autora).

³⁰ KRNO, S.: *Nepál v monzúnovom šate*. Bratislava: Svetozár Krno, 2017, s. 148. ISBN 978-809-71-2567-7.

Obrázok č. 10 Káthmandu. Kumari-gar. Nepál 2022
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 11 Káthmandu. Swajambhunát. Nepál 2022
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 12 Káthmandu. Boudhanáth. Nepál 2022
(Snímka: archív autora).

Istotne najraritnejšou skúsenosťou z historického, tajuplného mesta sa pre nás stala návšteva starobylého paláca *Kumari-gar*, ktorý je spätý s hinduistickou tradíciou začatou v 17. storočí.³¹ Zasiahlo nás v ňom najmä stretnutie so živou bohyňou Kumari,³² ktorá predstavovala vtelenie (inkarnáciu) bohyně Párvatí. Trojročné dieťa, povyberané špeciálnou komisiou, sa na isté obdobie vyhlasuje za reprezentantku inkarnovaného božstva a prechováva sa k nemu veľká úcta – hoci je zavreté v historickom paláci až do svojej prvej menštruácie ako uctievaná bytosť. Aj to je jeden z intenzívnych zážitkov z kultúrne diametrálne vzdialenej reality hinduistickej (sčasti i budhistickej) náboženskej praxe a pod. Kumari je vyberaná z vysokej, privilegovanej kasty špeciálnou komisiou – jej výber je pritom pragmatický. Musí napríklad podstúpiť rituálnu skúšku byť zatvorená sama v miestnosti so zvieracími mŕtvolami s odťatými hlavami a i. Kumari je všade vynášaná na obdiv a vyslovene vystavovaná ako dočasne prítomná bohyňa.

Celá ceremónia stretnutia so živou bohyňou prebiehala na nádvorí starobylého paláca *Kumari-gar*. Napínavo sme na ňu čakali v jeho átriu priamo pod dreveným vyrezávaným reliéfnym oknom. Kumari sa ledva vynorila len na niekoľko sekúnd. Tvárila sa skôr namrzené, otupene a celkovo znudene. Nemožno sa čudovať, keď ju celý čas väznili v takejto kletke a vydávali na obdiv veľkému zástupu veriacich. Možno povedať, že tento zážitok nami nesmierne otriasol a vryl sa do pamäti nás všetkých.

Historicky cenné jadro Káthmandu je osobito príťažlivé svojou zachovanou sakrálnou architektúrou chrámových komplexov. Miesi sa v ňom nefalšovaný ázijský kolorit bizarnej

³¹ Ibid., 2017, s. 104.

³² Zbožštené dieťa dostane meno Kumari (panna) a hrá úlohu bohyně. Sedí väčšinou zavretá v paláci, kde bývajú s rodičmi, ale o výchovu sa stará čosi ako kňaz. Pozri viac In: KRNO, S.: *Nepál v monzúnovom šate*. Bratislava: Svetozár Krno, 2017, s. 106. ISBN 978-809-71-2567-7.

nedbanlivej elegancie, hektickosti, ale aj zvláštne pokojnej duchovnosti plynutia času. V sparnom poludňajšom slnku a úmornom teple s lenivo spiacimi psami na uliciach na nás neustále dobiedzali neodbytní potulní predavači so všakovakým sortimentom. Zjednávanie sa tak stalo povinnou, ale sčasti aj zábavnou formou zbavovania sa ich ustavičného otravovania. Unavení a vyčerpaní sme zakotvili v reštaurácii na vegetariánsky obed, opätovne pozostávajúci z tradičného národného nepálskeho jedla *dal-bhat*. Po tomto ľahkom a zároveň výdatnom obede sa mohlo pokračovať ďalej v prehliadke sakrálnych historických pamiatok hlavného mesta.

Minibusom sme tentoraz prešli až na samý koniec mesta, za extrémne znečistenú riekú Bagmati do areálu budhistickej svätyne *Svajambhunát*. Nachádzala sa na návrší a ústilo k nemu strmé schodisko. Odtiaľ sa nám ukázala nádherná panoráma na celé hlavné mesto a okolité pohoria. Genius loci tohto sakrálneho komplexu tvorili davy pútnikov (nielen z Nepálu, ale aj Indie). Dokonca si nás atraktívne fotili, keďže evidentne asi po dlhej pandémie dávno žiadnych Európanov nevideli. Areál tejto budhistickej stúpy obývali drzé opice – makaky (odtiaľ aj prezývka pre Svajambhunár ako Opičí chrám)³³, pobejúce v rámci neho bez ostychu. Budhistická stúpa mala rozhodne krásnu polohu, uveličená na malebnom vršku nad Káthmandu so schodmi, svätyňami, sochami, fontánami a ďalšími menšími stúpami, valčekmi, zvonmi – obklopená zeleňou, stromami, opicami, výhľadmi na hory. „Dominantu areálu, ktorý stráži dvojica bielych levov, tvorí hnedozlatá stúpa. Magické modré oči sa dívajú na všetky strany sveta. Neskôr k nej pribudli na ďalších zalesnených plošinách chrámy, drobné tmavohnedé stúpy a iné sakrálne stavby. Na plošine, ktorú považujú tantrici za významný zdroj energie, stoja aj červenohnedé budovy, v ktorých predávajú ozdobné predmety a obrazy. Časti budov zasiahlo zemetrasenie, ale hlavná stúpa ostala temer celá.“³⁴ Opäť sa mi podarilo stratiť sa mimovoľne. Ocitol som sa v chráme, kde som sa musel vyzuť, chvíľu som si tam pobudol v meditáciách. Nebol som tam ako turista príliš vítaný, a tak som sa radšej rýchlo stiahol pobrať ďalej. Netrzeplivý kolektív už po mňa vydal hliadky, lebo sme sa mali ponáhľať na ďalšiu pozoruhodnosť tohto neopakovateľného hlavného mesta Nepálu. Nasadli sme do pristaveného minibusu a tiahli na druhý koniec Káthmandu do ďalšej impozantnej budhistickej svätyne *Boudhanáth*, patriacej k najvýznamnejším budhistickým stavbám svojho druhu vo svete.³⁵ Išlo o stúpu, nesmierne dôležitú hlavne pre Tibeťanov. „Boudhanáth nie je taký vyzdobený ako Swayambhu, má však oveľa intenzívnejšiu náboženskú auru. Bez problémov sa dá vystúpiť až k základni. Kupola spočíva na troch dvadsaťhranných, postupne sa zmenšujúcich podstavcoch, čo posilňuje celkový dojem mandaly ako meditačného nástroja. Z centrálnej veže vás z každej strany sledujú Budhove oči, nad ktorými sa nachádza trinásť schodov k nirváne.“³⁶ Predstavovala kruhovitý pôdorys a obkolesená dookola pozoruhodnou architektúrou rôznych chrámov, svätyň, obchodíkov. Dav modliacich sa pútnikov v centre areálu *Boudhanáth*, kráčajúc striktné v smere hodinových ručičiek, krútiacich pritom modlitebné valčeky a odriekajúc

³³ Ibid., 2017, s. 97.

³⁴ Ibid., 2017, s. 97 – 98.

³⁵ Ibid., 2017, s. 101.

³⁶ BARIČÁK, „HIRAX“, P.: *Nepál. Cesta okolo Annapúrnu, cesta do seba*. Nakladateľstvo: HladoHlas, 2017, s. 25. ISBN 978-80-8971-167-3.

dookola mantry³⁷ pôsobilo nanajvyš monotónne.³⁸ V jednom z centrálnych chrámov sme dostali od tibetských mníchov požehnanie na celý nadchádzajúci Langtang trek. Prijali sme od nich tradičný biely šál, ktorý sa v rámci budhizmu odovzdáva na znak požehnanja a ochrany pred všetkým zlým.

Streda 20. 4. 2022

Dnes sme skoro ráno opustili hotel v *Káthmandu Guest House*. Už o siedmej ráno sme museli byť zbalení a naraňajkovaní. Čakali nás už naši známi horskí vodcovia Kumar a Babu, spolu s ďalšími šerpami vrátane ešte jedného záúčajúceho sa Davida – mladého študenta na Business univerzite v Káthmandu, pochádzajúceho z detského domova *Happy Home* (nepálsky syn Doroty Nvotovej).

Nastúpili sme hneď do autobusu a konečne opustili hlavné mesto v smogovom a usmoklenom rannom opare. Cesta trvala neuveriteľných deväť hodín častými strmými úsekmi, s množstvom hrozitánskych serpentín, strmých zrázov, hlbokých priepastí. Išlo zväčša o zložitú cestnú komunikáciu: Káthmandu – Kakani – Trisuli Bazar – Betrawati – Dhunche – Syabru Besi, ktorú často tvorili príliš nebezpečné úseky bez asfaltového povrchu. V Nepále sa stavajú cesty na chrbtoch pohorí, v ktorých sa členia jednotlivé zákruty. Nebolo ničím výnimočným, že spoza úzkej zatáčky sa oproti autobusu doslova vyrútil pestrofarebne trúbiaci kamión. Pravdepodobne v Nepále bežná vec, na ktorú sú všetci evidentne zvyknutí. Čím viac sme smerovali na sever – reliéf krajiny sa postupne menil a bol čoraz členitejší a hornatejší. Lesnaté oblasti, hory, skaly, terasovité polia, kaskádové ryžové plantáže, banánovníky postupne vystriedali horské dediny, mestečká, rieky, údolia, hlboké doliny či priepasti a poskytovali tak rozmanitosť scénológie nepálskej krajiny.

Istý úsek trasy sme mali možnosť pozeráť sa v autobuse na miestne populárne hudobné videoklipy s gýčovitými piesňami a pitoresknými choreografiami. Často boli so stereotypným scenárom: boj dvoch mladých zamilovaných o lásku, ich vzájomné romantické dvorenie, vyjadrované zväčša tancujúcimi chórmí v pozadí (vždy mužskými a ženskými oddelene). Spievajúci muž zo zamilovaného páru mal k dispozícii chór mužského pokolenia a rovnako aj ženská speváčka sa laškovne prezentovala s posilňujúcim ženským zástojom tancujúcich chórístiek. Pozeráť sa zároveň na úchvatné i hrozitánske prírodné scenérie z autobusu s touto hudobnou videokulisou patrilo miestami k pôvabne bizarným.

Počas cesty sme postupne priberali ďalších spolucestujúcich aj s ich rodinnými príslušníkmi. Zaujala nás jedna mladá rodina s malým a chorľavým chlapčekom, stelesňujúca svojou prostotou jednoduchý archetypálny výjav. Celý čas dieťa silno kašľalo. Všetci traja pôsobili neuveriteľne krásne, milo, celým svojim naplňajúcim sa harmonickým výjavom. V podstate sa autobus

³⁷ Mantra je myšlienkový nástroj slúžiaci na priamu komunikáciu s božstvom, s transcendentnom. Pozri viac In: HAJKO, D.: *Úvod do indickej filozofie (Hodnoty a východiská)*. Bratislava: H&H, 2008, s. 22. ISBN 978-80-88700-70-8.

³⁸ Monotónne repetitívne princípy v odriekaní modlitieb, mantier a iných rituálnych postupov možno nájsť vo všetkých náboženstvách sveta vari v každom svetadieli. „Tvaroslovný postup mnohonásobného opakovania rôznych formuliek, napríklad posvätných slov či slabík a zariekaní, bol zaznamenaný u prírodných národov všetkých obývaných kontinentov.“ Pozri viac In: PLESNÍK, L.: *Estetika jednakosti. Tvaroslovné poznámky*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, FF UKF v Nitre, 2001, s. 41. ISBN 80-8050-463-6.

rozdelenil na slovenských trekerov a nepálskych vodcov a šerpov. Úmornú cestu som využil na to, aby som sa naučil od nich aspoň zopár fráz v jazyku etnika Tamang, obývajúceho dolinu Langtang.³⁹

Očividná zaostalosť, strádajúca chudoba v kombinácii s majestátnosťou končistých veľhôr zaiste veľmi udivovala. Najviac však priťahovala prostorekosť a krása ľudí, neuveriteľná etnická pestrosť obyvateľstva Nepálu – chudobného s nevýslovným pokojom vnútorného vyžarovania.⁴⁰ Veľmi často sme z autobusu stretávali školopovinné deti, zrejme odchádzajúce do škôl vyobliekané v jednotných rovnošatách.

Cieľové mestečko Syabru Besi sme dosiahli po neúprosnej, nekonečnej ceste plnej abnormálnych excesov – t. j. krkolomných jász nad obrovské zrązy a priepasti. Nakoniec sme to s vynikajúcim šoférom zvládli a dostali sme sa do vytúženého cieľa – prvého východiskového „tábora“ – malého mestečka v strmej doline zvanej Syabru Besi s hučiacou riekou Trisuli s priam ohlušujúcim hukotom. Ponad neho sa týčili mohutné končiare predhoria Himalájí. Priamo nad ním sa na vyvýšenom úpätí nachádzala budhistická stúpa. Našťastie k nej viedli schody. Podarilo sa mi na ňu vyšliapať hore a chvíľu sa pokochať úchvatným výhľadom navôkol, zazvoniť zvončekmi, rozkrútiť valčekmi, chvíľu sa pomodliť a rýchlo zliezť dolu kopcom na večeru. Miestna sympatická rodinka nám pripravila hustú rezancovú kuráciu polievku. Následne pokračoval v jedálni brífing s horským vodcom Kumarom, ktorý s nami podrobne prebral itinerár zajtrajšieho dňa: cesty zo Syabru Besi do komplexu horských útulní, zvaný Lama hotel. Ako naznačil bude nás čakať prechod cca 23 km so zastávkami na čaj, alebo obed. Porada pokračovala zoznamovaním sa s našimi šerpami. Tvorili ich zväčša mladí muži: Suren, Minh-Kumar, Kanza, Šiva, Dzit. Medzi horských vodcov (guidov) patrili Kumar Tamang, Babukaji Shreshta a zaučajúci sa mladý študent David Tamang. Mal som možnosť si ešte vychutnať nočné kúpanie v teplom prameni hneď vedľa hučiacej rieky Trisuli. Presne v meste Syabru Besi sa do nej vlieval horský potok Langtang, v línii ktorého má viesť celý náš trek nahor k úbočiam zasnežených štítov Himalájí. Tento príjemný nočný kúpeľ v termálnej, „vajcovej“ vode pôsobil ako terapia s neustálou zvukovou kulisou dravej rieky.

Štvrtok 21. 4. 2022

Presne o 8.10 h sme vykročili pravou nohou na náš Langtang trek. Počasie sa ukázalo byť priaznivo naklonené – akoby na objednanie slnečné. To ešte nevieme, že bude riadne pripekať. Na výhľady je to ale naozaj ideálne počasie. Nastalo pomerne strmé stúpanie proti prúdu horského toku Langtang s množstvom vodných spádov, nad ktorými sa klenuli železné húpajúce mosty. Prvá etapa Langtang treku mierne pokazila rekonštrukcia cestných komunikácií a budovanie nového cestného uzla, takže sme viac-menej stretávali nákladné autá a vyhybali sa

³⁹ *Lhaso Tasibilé* – dobrý deň v jazyku etnika Tamang – blízkeho k tibetskému jazyku. *Chawullá* – ahoj. Oficiálnym pozdravom nielen v Nepále, ale aj v Indii je *Namasté*.

⁴⁰ Cestovný ruch v Nepále je podľa slovenského kultúrneho geografa a teoretika cestovného ruchu Mariána Žabenského pomerne novým fenoménom s pozitívnymi i negatívnymi dôsledkami, ktoré zásadným spôsobom modifikujú hodnotový systém obyvateľstva. Ako ďalej dodáva: „...vidiecky turizmus prezentácia kultúrnych tradícií a predaj tradičných výrobkov sú vhodným spôsobom ako motivovať miestne obyvateľstvo k zachovávaní pôvodného spôsobu života a zároveň k zvyšovaniu ich životnej úrovne.“ In ŽABENSKÝ, M.: Vplyv cestovného ruchu na tradičný život v Nepále. In *Kontexty kultúry a turizmu*. Roč. V., č. 2, 2012, s. 35 – 39. ISSN 1337-7760.

im pri práci. Našťastie, to bolo len na začiatku trasy. Stúpame kontinuálne. Vždy na začiatku a na konci je jeden vodca (šerpa), uzatvárajúci skupinu trekerov. Ešte v strede kráča jeden z nich, nesúci na pleciah zásobu potrebných liekov. Po ceste navštevujeme veľa zastávok s občerstvením, kde si dávame pauzu na oddych, obedujeme, alebo sa osviežujeme limonádami, príp. čajom. Sú to zastávky, ktoré sú priamo v obydliach miestnych obyvateľov, prináležiacich do príslušnej etnickej skupiny tamojších Tamangov.⁴¹ Stúpame čoraz strmšie. Chodníky sú tvorené zväčša kamennými schodíkmi, na ktoré trekingová pevná obuv nebola príliš vhodná. Prevýšenia zatiaľ nie sú až také veľké. V diaľke už vidieť prvé zasnežené štíty himalájskych veľhôr. Počasie vplyvom slnečnej páľavy začínalo byť miestami úmorné. Stále sme pritom v subtropickom podnebnom pásme s listnatými lesmi a bohatou vegetáciou ako počas sparného leta. Nad lesnatým hustým porastom sa týčia holé skaly, o ktoré keď sa oprie poludňajšie slnko tak nie je núdza o poriadnu horúčavu.

Prakticky už od prvého dňa sme sa ako desaťčlenný tím rozdelili na tých výkonných, športovo zdatných a pomalších, kochajúcich sa trekerov. Takto rozdelená skupina sme sa predsa len dopracovali do prvej konečnej zastávky v komplexe jednoduchých útulní zvanom Lama hotel. Celý bol utopený v hustom lese. Nasledovalo otužovanie vo vodopáde, ktoré nás po celodennej páľave správne zmrazilo. Trošku sme sa pomotali po areáli, vybudovanom v štýle divokého Západu doslova ako vystrihnutá kulisa z westernovského filmu a hľadali v ňom aspoň ako-taký signál.

Pomerne skromnú útulňu na prespanie tvorila drevená budova. Slúžila vyslovene na prespanie vyčerpaným turistom, ktorí boli radi, že majú kde skloniť hlavu na posteli. Majitelia budovy nám uvarili večeru. Dominoval im charizmatický starší majiteľ aj s manželkou a ich dospelou dcérou. Veľmi starostlivo sa o nás postarali od prípravy večere až po raňajky na druhý deň. Pani domáca sa ráno i pred spaním rituálne modlila zvierajúc niečo ako ruženec a kráčajúc pritom dookola celého areálu ubytovne.

Pre zimu sme sa na večer presunuli do „chaty“, kde okrem jednej jedinej slabej žiarovky nebolo absolútne žiadne svetlo – podobne ako v celej útulni. Počas večerného brífingu sme museli mať na hlavách čelovky. Uťahani z nachodených kilometrov aj zo slnka sme disciplinovane išli všetci pomerne skoro spať. Vnorili sme sa do svojich spacákov, hoci nám v nich aj tak bolo príliš horúco. Únava z prvého dňa spravila svoje, a tak sme jeden po druhom mlčky zaľahli, počúvajúc besný hukot horského potoka.

Piatok 22. 4. 2022

Po veľmi stresujúcom balení sme vyrazili na jeden z ďalších dní nášho Langtang treku. Dnešnú trasu charakterizovala ani nie tak náročnosť v počte kilometrov ako skôr vo vysokom

⁴¹ Tamangovia (tib.: obchodníci s koňmi), ktorých predkovia prišli z Tibetu. Títo vrchári predstavujú piate najrozšírenejšie etnikum v Nepále. Podľa sčítania obyvateľstva ich žije 1 539 830. Obývajú dolinu okolo metropoly a centrálne horstvá, najčastejšie medzi nadmorskou výškou medzi 1 500 až 2 500 metrov. Rozšírili sa aj do Indie a Bhutánu. Uctievať starotibetskú vieru bön, budhizmus a hinduizmus. Patria k nižším sociálnym vrstvám. Silne pociťujú vykorisťovanie od iných. Často zaplňajú väznice. Mnohým chýba pôda a stále zamestnanie. Pracujú ako nosiči, ríksári, tkajú koberce, chlapi predávajú čaj a časť dievčat sa nechá zlanárit' na najstaršie remeslo v Indii. In KRNO, S.: *Nepál v monzúnovom šate*. Bratislava: Svetozár Krno, 2017, s. 68. ISBN 978-809-71-2567-7.

prevýšení. Uprostred cesty zasiahla svojou scénovanosťou rozľahlá kotlina, plná rozkvitnutých stromov a krov rododendrónov. Aj obed komplementárne sprevádzali nádherné scenérie, poskytujúce rôznu paletu prírodnej spektakulárnosti. Intenzívnu slnečnosť bleskurýchle vystriedala nebezpečná čierňava, ktorá nás pohnala neskutočným spôsobom. Druhý deň trekovania oplýval výraznou premenlivosťou rôznorodých prevyšujúcich terénov. Jeho zaujímavosťou bola kontrastnosť medzi začiatkom a koncom. Kým na začiatku dňa sme fungovali vo vysokohorskom subtropickom pásme, pozorujúc napríklad kúpajúce sa opice v horskom potoku – tak na konci sme sa ocitli prakticky v nadmorskej polohe bez lesov a stromov iba s holými plánami so sem-tam pasúcimi sa jakmi. Opäť sme sa počas dňa rozprchli do rôznych skupín a niektorí dokonca kráčali celkom individuálne. Nachádzali sme sa už vo vernom zovretí Kangjalu a Langtang Himalájí.⁴² Človek bol obkolesený z každej strany obrovitanskými belavými končiarimi a blízko nebesám. Čierňava sa neustále nebezpečne približovala, až hustla. Bola nám doslova v päťach. Ani som si neuvedomil, že som zostal na treku sám. Našťastie, skúsení horskí vodcovia starostlivo monitorujú celú skupinu – takže nemôže sa stať, aby sa na niekoho zabudlo. Koniec dnešnej cesty som teda putoval len s jedným sprievodcom Davidom, ktorý sa mal o mňa starať a dohliadať. Navyše táto záverečná fáza druhého dňa treku nabrala pre mňa súkromne spirituálny rozmer. Vysokánske vrcholy hôr pred niekoľkými rokmi pochovali celé dediny ničiace zosuvy pôdy. Putujúci treker tak prechádzal miestom, pochovaným skalami. Zároveň tak toto miesto nabralo tiež pietny rozmer. Čím viac sme sa blížili k hotelu Memory Guest House v dedine Langtang (vznikla úplne nanovo po ničivom zemetrasení v roku 2015), trasu tvorili len skaly a kamene ticho pripomínajúce spúšť spomínaných zosuvov. Pripomínali ich rovnako početné skalnaté hrobky/pomníky počas cesty, okolo ktorých podľa budhistického zvyku smelo kráčať po ľavej strane. Pútnici na tieto hrobky prikladali kamienky. Terén sa ku koncu druhého dňa už stal výlučne skalnatým a kamenistým. Prírodu tvorili poväčšine malé kry, príp. malé stromy. Len kde tu sa pásli jaky – plaché, bojazlivé, pokojné – väčšinou čierne, ale aj šedé či strakaté s typickými rohami. V jednom malom farmárskom domčeku sme zahliadli i malé mláďatá jakov. Občas nám skrížili cestu somáre, naložené plynovými bombami, alebo iným ťažkým nákladom. Počas jednej zo zastávok som ochutnal miestnu pochúťku – teplý rakytinový džús, plný vitamínových zdrojov. Možno povedať, že krajina sa stala svojím skalnatým, kamenistým povrchom už typicky vysokohorská. Išlo o neopísateľnú, dych vyrážajúcu zážitkovú rovinu z prírodnej, „himalájskej“ scenérie. Kde sa len človek pozrel, tak sa ho zmocnila neúprosná pokora z majestátnosti vrcholov udivujúcich končiarov Kangjalu a Langtang Himalájí. Sprostredkúvala ho určitá malosť v zomknutí kolosálnej prírodnej veľkosti všade navôkol. Tesne pred novo vybudovanou dedinkou Langtang bola situovaná malebná budhistická stúpa, pripomínajúca spolu s pamätníkom obete spomínaného zemetrasenia z roku 2015 a dodávajúca zároveň tomuto miestu spirituálno-pietny rozmer. Národný park Langtang okrem prírodných krás v sebe ukrýva aj tento aspekt prírodnej drámy či skôr prírodnej apokalypsy. Turisti po jeho znovuo tvorení nemôžu prehliadnuť toto stigmatizované miesto, kráčajúc skalnatým terénom po zasypanej dedine. Odrazu sa prechádzka Himalájami dostala do spojitosti s určitou pamäťou miesta, zasiahnutého prírodnou kataklizmou.

⁴² Dolina vedie pod ľadopád, nad ktorým sa vypína hraničný končiar Langtang Lirung (7 234 m). Ktosi vyrátal, že ide o 99. najvyšší štít sveta. In KRNO, S.: *Nepál v monzúnovom šate*. Bratislava: Svetozár Krno, 2017, s. 67. ISBN 978-809-71-2567-7.

V takomto krajnom prípade by sa mohlo uvažovať aj o dimenzii tzv. temného turizmu (*dark tourism*).

Človeka sa následne zmocňuje ešte väčšia pokora z veľkolepej prírodnej tragédie, keď práve putuje úsekom rozsiahlej záľahy kamenia, skál, ktorá pochovala množstvo dedinčanov a aj turistov počas ničivého zemetrasenia z roku 2015. Ticho, obkľučujúca samota, v náručí veľkých hôr by sa v tomto momente dala doslova krájať. Je nesporne najideálnejšie týmto úsekom treku prejsť sám a individuálne precítiť ohromujúcu púť veľkej duchovnosti.

Po dokráčaní k finálnemu bodu druhého dňa výpravy – do ďalšej horskej chaty s príznačným názvom Memory House sa vonku spustila dažďová smršť. Od vyčerpania som temer okamžite zaspal, takže ma jeden z horských sprievodcov musel prísť zobudiť na večeru. Ako obyčajne pozostávala z cesnakovej polievky (znižujúcej tlak v tejto extrémnej nadmorskej výške) a opekaných rezancov. Brifing opäť viedol horský vodca Kumar a oboznámil nás s dôležitým programom nasledujúceho dňa. Pridal tiež rady ako zvládnuť výškovú chorobu a ako sa s ňou jednoducho vysporiadať. Dopisujem denníkový záznam v jedálni takmer sám. Ani som si nevšimol, že v nej podozrivo čupí miestna žena pred pieckou. Až po chvíli som so zahanbením zistil, že len ohľaduplne čaká na môj odchod z danej miestnosti. Väčšinou majitelia horských chát užívajú tieto spoločné priestory na prenocovanie.

Sobota 23. 4. 2022

Ráno ma zastihli komplikácie, spojené pravdepodobne s výškovou chorobou. Dostali sme ju prakticky všetci, len v rôznych formách a obdobiach. U mňa sa to prejavilo intenzívnou bolesťou hlavy v jej zadnej časti, vyčerpávajúcou do ľavého oka, v dôsledku čoho neprestajne slzilo. U iných ju sprevádzala nespavosť, príp. ďalšie zažívacie problémy.

Noc bola chladná a mimoriadne veterná, keďže sme sa už predsa len nachádzali vo vysokej nadmorskej výške. Navyše som sa celú noc zobúdzal na spomínanú prudkú bolesť hlavy, takže som hltal tabletky proti bolesti. Oko mi neustále slzilo, čo len znásobovalo celkovú nespavosť. Ráno som sa s týmito zdravotnými ťažkosťami priznal svojim horským sprievodcom, ktorí mi počas raňajok zmerali oxymetrom saturáciu kyslíka a pozreli sa mi na oko. Zmerali mi okamžité tlak a odporučili osobitý režim ďalšieho kráčania. S veľkou pravdepodobnosťou som dostal na ľavé oko prievan, keďže v každej útulni/horskej chate dosiaľ prefukovalo jedna radosť.

Než sme sa opäť pobalili na ďalšiu etapu tretieho dňa treku, šerpovia nám obligátne ako každý deň vzali batohy a ruksaky. Pomaly sme sa mohli vydať pomalými krokmi na síce málo kilometrovú trasu, ale náročnú v tom – že sme ju *de facto* začínali v nadmorskej výške temer tritisíc metrov. Išlo o úsek od Langtangu po najvyššie položenú vysokohorskú dedinu Kyanjin Gompa (3 655 m n. m.).

Obrázok č. 13 Údolie Langtang 2022
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 14 Údolie Langtang 2022
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 15 Údolie Langtang 2022
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 16 Údolie Langtang 2022
(Snímka: archív autora).

Obrázok č. 17 Tsergo Ri 2022

(Snímka: archív autora).

Prechádzal som neobyčajnou trasou temer sám. S tichým dychom míňal jakov, pasúcich sa na rozsiahlych stráňach, deti v miestnej škôlke, pastierov, šerpov s ťažkým nákladom zo stavebným materiálom, ale aj turistov rôznych národností: Američanov, Izraelčanov, Japoncov, Francúzov, Nemcov, Nepálcov a i. Ani som si neuvedomil, že som zostal sám počas tohto kráčania a postupne prechádzal krajinou/krajinnou scenériou, kde sa príroda ešte len sotva prebúdzala do jarnej renesancie v rámci nemenného kolobehu prírody. Ani si nevedno predstaviť, že ešte pred dvoma dňami sa človek potil v subtropickom lese a teraz sa mu ponúkala vysokohorská, skalnato-kamenistá pláň celého Langtang údolia. Všade navôkol nás obklopovali zasnežené končiare sedemtisícoviek. Len kde tu sa pásol kôň, stádo jakov, alebo prechádzala črieda somárov, ktoré na svojich chrbtoch prenášali ťažký náklad. Takto sme sa veľmi pomalým tempom presunuli až k najvyššie položenej vysokohorskej dedine Kyanjin Gompa s množstvom už z diaľky trblietajúcich sa budhistických stúp a trepotajúcich sa vlajok spolu s hrobkami/pamätníkmi, okolo ktorých sa smelo kráčať výlučne po ľavej strane. Po príchode do hotela Namasté ma upútala jeho osobitosť oproti ostatným. Doteraz každý jeden z hotelov/chát/ubytovní/útulní vyzeral absolútne inak a bol v niečom raritný – niečím iný – bizarný a typický vôbec svojou polohou a príslušnými poskytujúcimi vymoženosťami. Tento napríklad prekvapil splachovacím záchodom a tým, že mám izbu pre seba. Už si normálne dávam pozor na to, čo zjem. Nechcem sa totižto pred spaním prejesť a ani spať počas siesty. Potom by som nedokázal zaspať. Na obed som si preto dal cesnakovú polievku a taštičky momo (niečo ako naše pirohy so zemiakmi). Hneď po obede ako som sa ubytoval, som si vyrazil spolu s ostatnými na malý trip po okolí Kyanjin Gompa – dedine, položenej v temer štyri tisíc metrov nad morom. Ešte som predtým musel dať jeden ibubrofén pre istotu – čo je však dôležité – oko mi už prestalo toľko slziť tak ako ráno. Vybrali sme sa teda kochať sa prírodnými scenériami z jednej vyvýšenej stúpy nad samotnou dedinou, odkiaľ sa nám ponúkali úchvatné výhľady.

Zostúpili sme späť dole do dediny a našli jednu zatvorenú farmu na výrobu jačieho syra. Chceli sme sa ešte pozrieť na rieku, ale počasie sa na horách trochu zhoršilo (ako vôbec každý deň k večeru). Chvíľočku sme sa opaľovali na slnku pred hotelom Namasté. Upútal nás svojrázny deduško, ktorý počas dňa z jačích lajen vytváral a sušil kurivo pre vlastné využitie. V tomto obraze sa skvela udivujúca a dojímavá pokora a skromnosť života – využívajúca prirodzené prírodné zdroje a nedrancujúca prírodu o drahocenné drevo, ktoré by sa aj tak do takejto nadmorskej výšky muselo d'aleko a draho donášať.

Na takomto malom príklade by sa dala vôbec ukázať jednoduchosť, praktickosť vysokohorského života etnika Tamangov, ktorí ešte dokážu udržateľne fungovať a takpovediac žiť v súlade s prírodou a tým, čo im ponúka v rámci prirodzených možností a schopností. Nič viac, nič menej. Preto rovnako výrazne upúťavala i autentická práca pastierov, nosičov, šerpov, žien, pletúcich z jačej vlny šále a rukavice atď.

Nedeľa 24. 4. 2022

Nedeľné skoré ráno začínalo už o 5.30 h, lebo sme mali naplánovaný celodenný výlet na horu Tsergo Ri (4 984 m n. m.). Museli sme si preto zabezpečiť vodu a jej preliať do termosiek. Už o 6. 30 h sme vyrazili na neskutočne náročný trip. Dôležité bolo tiež odhadnúť najmä vhodné teplé oblečenie z merino materiálu, dobrú nepremokavú bundu a čiapku. Počas tohto celodenného výletu sme prešli tromi počasiami: ranným mrazivým, slnečným, krátko aj hmľistým a napokon veľmi veterným. Trasa bola neuveriteľne náročná, určite nie pre začiatočníkov. Skôr pre odvážlivcov. U mňa sa celá situácia evidentne skomplikovala. Pravdepodobnou príčinou bola výšková choroba. Problémy mi tiež začali robiť topánky, keďže som dostal nepríjemné otlaky. Sťažovalo mi to výstup, ktorý, našťastie, kompenzovali obrovitánske končiare a dych vyrážajúce výhľady už počas neho. Čím vyššie som stúpал, tým sa mi horšie dýchalo a objavovali sa aj mierne rozkolísania v rovnováhe, točenie hlavy. Neviem, či to boli závraty, panický strach, alebo naozaj príznaky spomínanej výškovej choroby. Okolité scenéria, panorámy tibetských vrcholkov bola neopísateľná. Hoci kyslík začal rednúť, ich krásu sa nedala nevnímať. Zadýchal som sa vari po každom piatom kroku. Dospelo to až do takej situácie, že ma nepálski sprievodcovia museli doslova podopierať, držať pod pazuchy, lebo sa mi začala ukrutne točiť hlava a mal som hrôzu z toho, že sa nenadýchnem. Hlavný *guide* Kumar musel prísť ku mne a diagnostikovať mi zdravotný stav. Pred jeho očami som sa posilnil zabalenou desiatou na zvýšenie a pribatie energie, ktorá akosi odľuďovala preč aj s poslednými zvyškami. Ani som si nedokázal predstaviť, ako v takejto situácii pomôže prosté najedenie sa. Nikdy predtým mi tak nechutilo vajíčko na tvrdo aj s palacinkou (náhradou za chlieb, ktorý v Nepále nepoznajú). Horský sprievodca mi správne inštruoval typ chôdze, aby som vôbec zvládol ďalšiu cestu nahor. Mal som sa podľa jeho rád pozerieť iba pod nohy a kráčať minimálnymi krokmi bez akéhokoľvek zastavovania. Napokon posledných 200 m nastal vari najťažší úsek trasy, ktorý som ledva vydržal. Jeden zo šerpov ma silne držal za ruky a v najťažších momentoch, keď som lapal po dychu, mi premasíroval chrbát. Mal som miestami totálnu stratu energie – nemožnosť spraviť ani jeden krok navyše. Tesne pred pokorením hory Tsergo Ri mi Kumar vložil do úst čokoládovú sladkosť a až potom som kráčal ďalej. Už sa konečne objavil aj sneh – prvý krát počas nášho treku. Vrchol hory tvorili len holé skaly a kamene. Posledné etapy k zdolaniu hory si doslova žiadali ložiť po nich až nastal ten bod zlomu – jej samotné pokorenie hory, s ktorým prišla nevýslovná katarzná úľava. Od dojatia som sa

rozplakal. Nachádzali sa tu vejúce budhistické vlajočky s modlitbami v lama jazyku, zosilňujúce osobitým spôsobom „spektakularitu“ zážitku duchovnej úrovne.

Po chvíľkovom šťastí, hrdosti na seba a pokore k horstvu sme sa znenazdajky pustili na neúprosný zostup. Ako vždy som zastal posledný z celej skupiny spolu s dvomi Nepálcami, ktorí mi boli oporou a dobrou spoločnosťou zároveň. Asi po troch nekonečných hodinách totálne namáhavého zostupu v ťažobách tlačiacich horských kožených topánok, z ktorých mi odišli dva prsty na nohách – sme sa vrátili späť do nášho hotela. Starostlivý horský sprievodca Kumar ma privítal a okamžite mi poskytol teplú sprchu. V kuchyni mi majitelia pripravili chutnú cesnakovú polievku na zahriatie a zníženie tlaku. Prívetivá staršia francúzska turistka ma však vystríhala, aby som ju hltavo nevychlípal. Asi mala pravdu, lebo by som si tým len privodil nežiaduce problémy. Vychutnal som si ju teda po dúškoch. Neskôr nasledovala spoločná večera so všetkými ostatnými a obligátny brífing. Pomaly, ale isto sa začali črtat' organizačné kontúry odchodu – vízia odletu odtiaľto vrtuľníkom. Ako skupina sa pravdepodobne rozdelíme na tých, čo pôjdu z Kyanjin Gomba pešo do Syabru Besi a tých, ktorí odletia späť do Káthmandu.

Pondelok 25. 4. 2022

Po predchádzajúcom náročnom výstupe som sa povinne musel zotavovať, kým ostatní sa išli pozrieť na ľadovec. Zobudil som sa presne na poludnie a na slnku pred hotelom sa naobedoval. Vybral som sa individuálne na poľudňajšiu prechádzku po intraviláne Kyanjin Gomba. Zašiel som si do miestnej pekárne a podarilo sa mi tiež zohnať obľúbenú šťavu z rakytníka. Poskytla mi ho miestna staršia žena a pripravila mi z neho teplý osviežujúci nápoj. Kúpil som si so záľubou fľašku sirupu pre celú skupinu trekerov, aby sme mali dostatok vitamínov. So sprievodcom Davidom som zašiel k horskej bystrine Langtang. Kráčali sme nádherným údolím s rozkvitnutými fialovými jarnými kvetmi, pripomínajúcimi poniklece. Zo široko rozprestierajúcej kotliny sa vynímali úchvatné výhľady na horu Tsergo Ri, ktorú sme včera zdolali. Docenil som jej nádheru a scénologické zasadenie v rámci celého údolia Langtang. Až teraz som si uvedomil jej hrôzostrašnú výšku a dominantnosť. Ďakoval som Bohu za to, že sa môžem kochať takouto nesmiernou prírodnou krásou. Na večeri sme si všetci pochutnávali na opekanej ryži s teplým rakytníkovým nápojom – touto vitamínovou bombou. Zároveň nás zasiahla nostalgia, lebo sa už pomaly na brífingu organizoval odchod z tejto divo krásnej a drsnej prírodnej scenérie veľkolepého himalájskeho divadla.

Utorok 26. 4. 2022

Už veľmi skoro ráno sa mi podarilo zbalit' v Kyanjin Gomba. Potuloval som sa po dedine. Navštívil som cukráreň/pekáreň a kúpil niečo energetické na posilnenie. Ako skupina sme sa rozlúčili na raňajkách, lebo časť z nás tu ešte zostávala (išlo o polovicu skupiny, ktorá potom na ďalší deň odlietala do Káthmandu vrtuľníkom). Od majiteľa horského hotela/chaty Namasté sme dostali všetci biely šál na požehnanie podľa budhistického zvyku. Rozlúčka bola emocionálna – nielen s vysokohorskou dedinou, ale aj himalájskymi scenériami. Už len piati trekeri sme sa pustili aj s našimi guidmi dolu Langtang dolinou, dodržujúc poctivo naplánovaný itinerár. Hoci sme prechádzali tou istou cestou, javila sa nám oveľa rýchlejšia. Putovali sme zase v opačnom garde troma podnebnými pásmami: t. j. od vysokohorského ešte so snehom a námrazou, cez mierne až po subtropické. Pravidelne sme sa zastavovali v jednotlivých bufetoch, ktoré sa po ceste vyskytovali v temer pravidelných intervaloch: *Hard rock caffè*, *Tibetan*, *Bamboo* a i.

V jednom z nich sme si dali obedňajšiu pauzu, kde nám dvaja mladí kuchári pripravili fantastické opekané zemiaky so zeleninou na nepálsky spôsob (vynikajúco a opečené korenisté zemiaky s postrúhaným syrom na povrchu nemali absolútne chybu). Cesta dolu sa zdala byť na niektorých miestach strmšia. Tým sa paradoxne stala i namáhavejšia. Zapínal sa do pohybu celý komplex iných svalov, než počas kráčania nahor. Čím viac sme išli nižšie aj les začal hustnúť. Predsa len sme sa už z vysokohorských plání dostávali do mierneho pásma lesa s rozkvitnutými stromami rôznorodého druhu. Chvíľu sme sa vybrali aj inou alternatívnou cestou, aby náš zostup nezovšednel. Prechádzali sme bujným porastom lesa s miestami až rozprávkovo prekypujúcou vegetáciou: s vysokými stromami (ihličnatými a listnatými) s nádhernými kmeňmi a korunami. V poobedňajších hodinách sa dokonca začalo schýľovať k búrke. Husté mračno nás, našťastie, nezachytilo a včas sme sa dostali do našej zastávky (jediné zastávky pred Syabru Besi) v známom Lama hoteli. Hneď po ubytovaní sme sa chvíľu otužovali v prúde himalájskej riavy Langtangu.

Vďaka nemožnosti chytiť v tomto horskom prostredí akýkoľvek signál – mohli sme si vychutnávať čas na rozhovory a debaty s našimi nepálskymi sprievodcami. Nastala temer romantická večera v prístrešku Lama hotela počas búrky len s jednou jedinou slabou žiarovkou. V noci sa napokon prehnala silná búrka. Ani nevedno, či viac burácal potok alebo klepotajúci dážď z búrky. Tešil som sa, že môžem ležať v relatívne suchom a teplom prostredí. Zaspal som celkom oblečený a prikrytý iba svojou vetrovkou. V noci sa mi snívalo veľa snov. Striedavo som sa zobúdzal na zimu a chlad, ale vonkoncom sa to nedá porovnať s chladničkou hore v Kyanjin Gompe. Konečne mi ustúpili aj bolesti hlavy ako posledné rezíduá výškovej choroby.

Streda 27. 4. 2022

Svieže ráno po daždi v Lama hoteli. Pokračovalo rutinné balenie, v ktorom už prakticky nadobúdam automatickosť. Hneď po výdatných a energetických raňajkách sme vyštartovali aj s našimi guidmi a šerpami na poslednú zostávajúcu časť treku. Prechádzali sme už plynule subtropickým až tropickým lesom, plnom bambusov, rododendronových stromov a celkovo horúcej klímy. Veľmi náročne sa zliezalo, lebo sme sa už náramne potili vplyvom zvyšujúcej sa teploty vzduchu a vlhkosti. Vyčerpaní a umorení z tepla sme poskákali do priezračnej, krištáľovej vody horského potoka a príjemne sa v ňom osviežili. Už okolo obeda sme dorazili do cieľa – do nášho už známeho prvého hotela *Garden inn* v Syabru Besi. Privítal nás veľmi prívetivý personál – dali sme si pivo na zdar zdolania celého Langtang treku a išli sa ubytovať. Takmer sa ani nedalo zaspáť počas siesty, keďže v miestnej dedine vrcholila predvolebná kampaň v rámci miestnych komunálnych volieb. Za starostku mala kandidovať uchádzačka z miestnej maoistickej komunistickej strany. Prezrádzali ju vlajky s kosákom a kladivom na predvolebnom vozidle, s ktorým prechádzala od domu k domu a presviedčala nerozhodnutých voličov. Na počesť konca nášho treku sme usporiadali pre našich šerpov rozlúčkový večierok – a pozvali sme ich na večeru a drink. Príjemne a družne sme sa zabávali, tancovali a spievali vari najpopulárnejšiu nepálsku ľudovú pieseň *Resham Firiri*.

Štvrtok 28. 4. 2022

Raňajky som ledva stihol napratať do seba a už po nás prišiel džíp do Káthmandu. Rozlúčili sme sa so šerpami (dostali od nás bakšišné) a mladým sprievodcom Davidom, ktorí osobitne odcestovali „regulérnym“ linkovým autobusom. Vtesnaní do jedného džípu sme sa trmácali

niekoľko hodín zo Syabru Besi do Káthmandú. Cestou sa mi opäť poskytla možnosť pozorovania krajiny a jej meniaceho sa reliéfu. Všimol som si zaujímavý rozdiel medzi severnou a južnou časťou Nepálu. Kým himalájska časť je budhistická, južná je evidentne viac poznačená hinduistickým náboženstvom. Zmenu vidieť v mentalite, odievaní, etnicite – napríklad v dolných okresoch Nepálu – ženy nosia červené sári a na čele majú oranžovú bodku a muži typickú vzorovanú nepálsku čiapku. Juh Nepálu je zelenší, ale aj vyprahnutejší, horúcejší najmä v období sucha než chladnejší, hornatejší sever jeho himalájskej časti. Má rozhodne bujnější vegetáciu – s kaskádovými ryžovými plantážami, kukuricou, banánovníkmi, rozkvitnutými oleandrami. Sem tam sa už objavujú palmy, čínske ruže, bambusy atď. Úroveň ciest sa nezlepšila ani v jednej z pomyslených častí Nepálu (o asfaltovom povrchu často nebolo ani chýru). Cesta džípom miestami naberala na nebezpečnosti a riskantnosti. Pred Káthmandu sme navyše chytili poludňajšiu dopravnú zápchu.

Po príchode do hlavnej turistickej štvrť Thamel sme sa rozlúčili s našimi hlavnými horskými sprievodcami Kumarom a Babuom. Zďakovali sme im za ich profesionálny prístup, láskavú priateľskosť a nezištnú obetavosť. Večer sme mali v miestnej hipsterskej reštaurácii so sedením na zemi. Jedlo v nej pôsobilo veľmi dobre, dizajnové a perfektne chutilo. Dal som si Veg Pad Thai, čo boli rezance so sójovou omáčkou, zeleninou, vynikajúcim tofu a arašidmi. Prijemný večer s dobrým jedlom mal symbolický rozlúčkový nádych. Vo vzduchu však visel odchod a mnohí z nás ochoreli – takmer každý/á nejakým spôsobom pociťoval na sebe mierne následky. Poberali sme sa teda na izbu pobaliť sa a vyspať sa pred zajtrajším odletom domov.

Piatok 29. 4. 2022

Zavčas ráno nás už pred hotelom Káthmandu Guest House čakal taxík a odviezol na letisko. Je zvláštne, že takto skoro sa nám Káthmandu nezdalo až také sivé a znečistené ako počas rozhorúčeného dňa. Všetko bolo naopak svieže. V niektorých pasážach, parkoch a štvrtiach vynikla kvitnúca zeleň. Inak je uprostred dňa zamračením všetko prašné, smogové, zahalené v sivastom opare. Prekvapujúco sme sa bez väčších problémov dostali na medzinárodné letisko Tribhuvan na registráciu leteniek a hneď sme hľadali svoj „gate“. Leteli sme obligátne cez leteckú spoločnosť FlyDubai s medzipristátím v Dubaji v Spojených arabských emirátoch. Let z Dubaja do Viedne som už len prespal. Hneď po prilete vo viedenskom Schwechate som stihol prvý autobus do Bratislavy, kde ma už čakal odvoz domov.

xxx

Langtang trek (17. 4. – 29. 4. 2022) v divokej a svojráznej ázijskej krajine naplnil, ba niekoľkonásobne predstihol akékoľvek očakávania. Zdolanie celého treku (tam a naspäť) preverilo zocelenie energie, vôle, celkovej fyzickej zdatnosti a prinieslo nesporne veľa benefitov: ozdravných, zážitkovo-heuristických, estetických i spirituálnych. Prechod národným parkom priniesol neraz duchovný reflexívny rozmer. Výstup na zhruba päťtisícovú horu Tsergo Ri (4985 m n. m.) by sa dal prirovnať k vyslovene archetypálnemu životnému pocitu s odmeňujúcim panoramatickým výhľadom na Tibet a celé okolie.

Záver

Predmetná rozhľadová štúdia sa primárne dotýkala autentického zachytenia prirodzených prírodných scenérií krajiny: morskej (Maledivy), urbánnej (Káthmandu) a vysokohorskej

(Národný park Langtang). Vo všetkých prípadoch sa vybraným spôsobom sústredila pozornosť na aspekty scénológie krajiny, ktorá sa návštevníkom konkrétnej destinácie vylupovala a často aj adekvátne vyvolávala dramatický účinok. Predovšetkým emocionálnym pôsobením krajiny – jej charakterom, profilom, poetikou sa komponoval vo vedomí recipienta zážitok nevšedného „spektátorstva“ napr. vo vnímaní prírodnej scenérie. Kým prostredie maledivského súostrovia poskytovalo prevažne performatívne rozmery zakúšanej reality každodennosti, ale aj dramatickosťou nabité prírodné úkazy, tak Nepál, resp. jeho himalájska časť spolu s hlavným mestom Káthmandú, jednoznačne udivoval a uchvacoval duchovnou rovinou dejstvovania

Literatúra a zdroje

- BARIČÁK, „HIRAX“, P.: *Nepál. Cesta okolo Annapúrnu, cesta do seba*. Nakladateľstvo: HladoHlas, 2017, 264 s. ISBN 978-80-8971-167-3.
- GROS, F.: *Filozofia chôdze*. Bratislava: Hronka, 2018, 243s. ISBN 978-80-89875-09-2.
- HAJKO, D.: *Úvod do indickej filozofie (Hodnoty a východiská)*. Bratislava: H&H, 2008, 240 s. ISBN 978-80-88700-70-8.
- JANKŮ, P.: *Scénické myslenie*. Nitra : Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2012, 142 s. ISBN 978-80-558-0171-1.
- KOMPASOVÁ, K.: Gastronómia v kontexte cestovnom ruchu – kulinársky cestovný ruch. In: *Kontexty kultúry a turizmu*, 2020, roč. 13, č. 2, s. 101 – 123. ISSN 1337 – 7760.
- KRNO, S.: *Nepál v monzúnovom šate*. Bratislava: Svetozár Krno, 2017, 192 s. ISBN 978-809-71-2567-7.
- MATLOVIČOVÁ, K. – KLAMÁR, R. – MIKA, M.: *Turistika a jej formy*. Prešov: Prešovská univerzita, Grafotlač Prešov, 2015, 550 s. ISBN 978-80-555-1530-4.
- NVOTOVÁ, D.: *Fulmaya*. Bratislava : Slovart, 2017, 368 s. ISBN 978-80-556-24907.
- NVOTOVÁ, D.: *Fulmaya na rázcestí*. Bratislava : Slovart, 2018, 375 s. ISBN 978-80-556-2785-4.
- OSOLSOBĚ, I.: *Ostenze, hra, jazyk. Sémiotické studie*. Brno: Host, 2002, 398 s. ISBN 80-7294-076-7.
- PLESNÍK, L.: *Estetika jednakosti. Tvaroslovné poznámky*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, FF UKF v Nitre, 2001, 100 s. ISBN 80-8050-463-6.
- PŮTOVÁ, B.: *Antropologie turismu*. Praha: Karolinum, 2019, 241 s. ISBN 978-80-246-4357-1.
- VALENTA, J.: *Scénologie krajiny*. Praha: KANT, 2008, 242 s. ISBN 978-80-86970-68-4.
- VALENTA, J.: *Scénologie každodenního chování*. Praha: KANT, 2011, 201 s. ISBN 978-80-7437-055-7.
- VOSTRÝ, J.: *Scénování v době všeobecné scénovanosti*. Praha : KANT, 2013, 318 s. ISBN 978-80-7437081-6.
- ŽABENSKÝ, M.: Vplyv cestovného ruchu na tradičný život v Nepále. In *Kontexty kultúry a turizmu*, 2012, roč. 5, č. 2, s. 35 – 39. ISSN 1337-7760.
- WEB (1) *Fulmaya*, s r. o. [online]. Dostupné na: <https://fulmayatravel.com/> [cit. 2022-06.18]

Scenology of Travel **(a reportorial essay on the Maldives and Nepal)**

This perspective study aims to bring a reportorial essay on travels in Asia. It presents unconventional views from two travel expeditions, as seen from the perspective of scenology. It focuses in a particular way on experiential particularities of the cultural milieu in question, primarily touching on the emotional experience of natural images appearing in Asian colour in the archipelago of the Maldives and the mountainous landscapes of Nepal. The permanent change and dynamism can in certain moments become potential sources of exceptional spectacularities for the recipient (visitor).

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.

Katedra kulturológie

FF UKF v Nitre

Hodžova 1

949 74 Nitra

mballay@ukf.sk